

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УМОВАХ ПОСТКРИЗОВОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

DIRECTIONS TO IMPROVE EFFICIENCY OF BANKS CREDIT ACTIVITY IN CONDITIONS OF POST-CRISIS DEVELOPMENT OF THE BANKING SECTOR OF UKRAINE ECONOMY

УДК 336.71/77:005.21

Жерліцин Д.М.

д.е.н., доцент,
завідувач кафедри фінансів та аудиту
Запорізький інститут економіки
та інформаційних технологій
Оглобліна В.О.

к.е.н., професор кафедри
фінансів та аудиту
Запорізький інститут економіки
та інформаційних технологій

У статті визначено проблеми щодо ефективності кредитної діяльності банківських установ в умовах посткризового розвитку банківської сфери національної економіки України. Окремо наведено комплекс напрямів вирішення виявлених проблем з акцентом на: усунення недовіри споживачів до банків у країні; зменшення кризи недовіри до кредитної діяльності банківських структур; трансформацію форм забезпечення повернення кредитів, які використовуються в сучасних умовах кредитної діяльності банків держави.

Ключові слова: банки, банківський сектор, економіка країни, кредитна діяльність, посткризовий розвиток.

В статье определены проблемы относительно повышения эффективности кредитной деятельности банковских учреждений в условиях посткризисного развития банковской сферы экономической системы Украины. Отдельно приведен комплекс направленных решений выявленных проблем с акцентом на: устранение недоверия

потребителей к банкам в стране; уменьшение кризиса недоверия к кредитной деятельности банковских структур; трансформацию форм обеспечения возврата кредитов, которые используются в современных условиях кредитной деятельности банков государства.

Ключевые слова: банки, банковский сектор, экономика страны, кредитная деятельность, посткризисное развитие.

In the article the problems concerning the efficiency of lending activity of banking institutions in the post-crisis development of the banking sector of the national economy of Ukraine are defined. Furthermore, a set of directions for solving identified problems with a focus on: eliminating distrust of the consumers to the banks in the country; mitigating the crisis of distrust in lending activities of banking institutions; transformation of the forms of securing the repayment of loans, that are used in modern conditions of credit activity of the state banks.

Key words: banks, banking sector, national economy, credit activity, post-crisis development.

Постановка проблеми. Кредитна діяльність банків є запорукою швидкого та якісного посткризового відновлення будь-якої національної економіки [1; 2]. При цьому кредити виступають драйвером посткризового розвитку як бізнес-одиниць, так і домашніх господарств.

Національна економіка України в сучасних умовах послідовно пройшла через дві глибокі кризи (2008–2009, 2013–2015 рр.) і призвела до значного дефіциту грошових коштів суб'єктів підприємницької діяльності для фінансування

оновлення основних фондів та поповнення обігових коштів, а також домашніх господарств для фінансування довго- і короткострокових потреб. Саме тому активна кредитна діяльність банківських установ може стати ключовим елементом їх трансформації та зростання. При цьому необхідно відзначити, що кризовий та посткризовий розвиток вітчизняного банківського сектору пов'язаний із низькою ефективністю кредитної діяльності банків, що є базовою проблемою сучасного розвитку і головним стримуючим важелем для національ-

ної економіки України та її складових елементів (підприємств, домашніх господарств).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження наукових напрацювань із проблематики кредитної діяльності банків України дає змогу виділити декілька напрямів актуальних розробок, а саме:

1. Розкриття проблем саме кредитної діяльності банків України. Виділяємо напрацювання О.В. Лисенка [3], Н.І. Волкової [4], В.В. Волкової [5] та ін.

2. Характеристика кредитної політики банківських установ та виявлення проблем і шляхів їх вирішення. Акцентуємо увагу на напрацюваннях П.В. Круш, М.І. Бугрім [6], Л.В. Маринюк [7] та ін.

3. Опрацювання інших аспектів кредитної роботи банків, як то: управління кредитними операціями, виявлення та оптимізація кредитного ризику та ін. До таких наукових робіт відносимо праці Т.М. Болгар [8], Л.О. Дзюблюка [9], А. Азаренкової та Н. Лобіхер [10] та ін.

Відзначаючи значні напрацювання науковців у вирішенні вказаних проблем кредитної діяльності банків України, слід більш детально розглянути особливості продовження досліджень щодо пошуку напрямів підвищення ефективності такої діяльності фінансово-кредитних установ України та їх інтеграції у світовий фінансовий простір.

Постановка завдання. Метою статті є розроблення комплексу заходів щодо підвищення ефективності кредитної діяльності банків України на основі виділення особливостей їх функціонування в умовах посткризового розвитку банківського сектору національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Починаючи з 2008 р. банківський сектор України послідовно пройшов через дві економічні кризи, що призвело до [11]:

– зменшення кількості банків на 102 од., або на 55,44%, зі 184 од. у 2008 р. до 82 од. у 2017 р.;

– переважно збиткової діяльності банківських установ у країні за значення чистих збитків банківської системи країни в 2017 р. у розмірі 25 699 млн. грн.;

– скорочення розмірів наданих кредитів на 108 млрд. дол. США, або на 73,47%, зі 147 млрд. дол. США у 2008 р. до 39 млрд. дол. США у 2017 р. Відзначаємо, що кредити було взято в доларах США для уникнення інфляційного та девальваційного впливу на отримані статистичні дані;

– зростання частки проблемних кредитів у кредитних портфелях банків на 36,52%, із 18,02% у 2008 р. до 54,54% у 2017 р.

Наведене стало однією з головних причин погіршення макроекономічних показників розвитку економіки України, де виділяємо [14]:

– різке скорочення ВВП – на 85 млрд. дол. США, або на 47,22%, зі 180 млрд. дол. США у 2008 р. до 95 млрд. дол. США у 2017 р. [12];

– зменшення кількості підприємств на 73 тис. од., або на 19,05%, та фізичних осіб – підприємців на 284 тис. од., або на 15,73% [13];

– зростання державного та гарантованого боргу України на 52 млрд. дол. США, або на 210,20%.

За таких умов банківські структури країни та національна економіка у цілому потребують підвищення ефективності кредитної діяльності з урахуванням посткризового розвитку банківського сектору держави.

У цьому контексті необхідно визначити сутність поняття «кредитна діяльність банку».

Враховуючи напрацювання низки вітчизняних науковців [3; 4; 8], можемо виділити такі ознаки кредитної діяльності банківських установ: це відповідний процес, що відбувається у банку; стосується надання, обслуговування та отримання банківських кредитів; спрямований на отримання прибутку.

Спираючись на наведене, вважаємо доречним внести певні зміни у наведені ознаки та додати низку нових, а саме: не процес, а комплекс дій, оскільки процес відноситься більше до кредитування банком позичальників узагалі; спрямований на максимально якісне задоволення попиту позичальників у кредитних ресурсах; досягнення результатів за рахунок забезпечення високої ефективності надання, обслуговування та отримання банківських кредитів, а також управління кредитними ризиками; є ключовим елементом забезпечення конкурентоспроможності банку в банківському секторі та кредитній сфері країни.

Визначення 1. Кредитна діяльність банку – це комплекс дій, що спрямований на максимально якісне задоволення попиту позичальників у кредитних ресурсах для отримання прибутку, який базується на високій ефективності надання, обслуговування та отримання банківських кредитів, а також управління кредитними ризиками й є ключовим елементом забезпечення конкурентоспроможності банківської установи в банківському секторі та кредитній сфері країни.

Таким чином, можемо зазначити, що кредитна діяльність банку включає в себе кредитні операції та управління кредитним ризиком і є ключовим елементом формування кредитного портфеля відповідної кредитно-фінансової установи. При цьому від її ефективності залежать розмір прибутку та місце банку на ринку (його конкурентоспроможність, місце у вітчизняних та світових рейтингах тощо).

Наведене вимагає визначення сутності поняття «ефективність кредитної діяльності банку», що є досить складним через наукову дискусію навколо визначення сутності терміна «ефективність» і визначення співвідношення цього поняття з термінами «економічність», «результативність» та «якість».

Ураховуючи наукову розробку О. Ткачової, можемо відзначити, що [15, с. 33]:

– економічність – це використання мінімально можливої кількості ресурсів для досягнення відповідного результату;

– результативність – це відповідність витрачених ресурсів заявленій меті;

– якість – це ступінь цінності отриманих результатів для споживачів.

При цьому співвідношення економічності, результативності та якості породжує ефективність, яку можливо визначити як оптимальне співвідношення між кількістю та обсягом витрачених ресурсів й отриманим результатом.

Визначення 2. Ефективність кредитної діяльності банку – це оптимальне співвідношення витрат та прибутку в межах такого виду діяльності банківської установи, що поєднує у собі сутність термінів «ефективність» та «кредитна діяльність банку».

При цьому оптимальне співвідношення витрат та прибутків у межах кредитної діяльності банку може бути порушено низкою певних умов, до яких в Україні слід віднести передусім умови посткризового розвитку банківської сфери, а саме:

1. Критичний рівень недовіри споживачів до діяльності банківських установ узагалі, який був викликаний банкрутством та ліквідацією значної кількості банків, у тому числі системних, та втратами, які понесли від цих дій банківських установ їх споживачі. Ситуація, яка виникла в 2008–2009, 2014–2016 рр., коли банки замовчували власні проблеми, мали низький рівень прозорості для споживачів послуг, непрофесійними діями власників, топ-менеджерів та працівників наносили збитки своїм клієнтам, погіршилася непрофесійними діями владних інститутів, передусім НБУ, що призвело до максимально низького рівня лояльності з боку бізнес-одниць та домашніх господарств України до банківського сектору національної економіки за часів незалежності.

2. Критичний рівень недовіри до кредитної діяльності банків, який склався на тлі довгострокових тенденцій використання банками асиметрії інформації у кредитних взаємовідносинах із позичальниками та був поглиблений кризою обслуговування валютних кредитів, що знайшла своє максимальне відображення у період другої економічної кризи в країні.

3. Складність у використанні загальноприйнятих форм забезпечення кредитів. Різке знецінення застав за кредитами, особливо де предметом застави була нерухомість, у період кризового розвитку національної економіки вимагає від банківських установ пошуку нових шляхів забезпечення кредитів, оскільки до кризи та в період кризи більшість кредитних операцій була забезпечена саме заставами нерухомого майна позичальників.

Наведене вимагає розроблення та запровадження комплексу заходів щодо підвищення ефективності кредитної діяльності банків України на основі усунення виявлених негативних умов посткризового розвитку банківського сектору економіки країни. При цьому вважаємо доречним:

– для зменшення рівня недовіри до банків із боку споживачів збільшити активність органів державної влади та самих банківських установ у межах використання відповідних елементів маркетингу (реклама, пропаганда та ін.), а також підвищення рівня прозорості як державного регулювання банківської діяльності, так і діяльності банків;

– для подолання кризи недовіри у кредитній сфері банківської діяльності в країні вважаємо доречним збільшити вплив органів державної влади, а також недержавних банківських об'єднань на кредитну діяльність банківських установ, передусім із погляду зменшення або усунення використання асиметрії інформації у відносинах між банками та позичальниками;

– для підвищення ефективності використання форм забезпечення кредитів вважаємо доречним звернути увагу на закордонний досвід, а також на впровадження комплексних форм забезпечення або інноваційних розробок у цій сфері банківської діяльності.

Таким чином, можемо відзначити наявність проблем у забезпеченні ефективності кредитної діяльності банків в Україні в умовах посткризового розвитку банківського сектору економіки країни, що вимагає розроблення та впровадження відповідного комплексу напрямів їх усунення (підвищення ефективності).

Висновки з проведеного дослідження. Проблеми розвитку банківського сектору економіки країни стали однією з головних причин негативних макроекономічних тенденцій в Україні в період із 2008 до 2017 р. При цьому визначено, що базисом такого стану справ стала низька ефективність кредитної діяльності банків країни.

Окремо наведено негативні умови, що викликали проблеми з ефективністю у кредитній сфері країни, та запропоновано комплекс напрямів їх усунення з урахуванням посткризового розвитку національної економічної системи.

Подальші наукові дослідження слід проводити в напрямі деталізації проблем низької ефективності кредитної діяльності банків України та напрямів їх вирішення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Antoshin S. Credit Growth and Economic Recovery in Europe After the Global Financial Crisis. Washington: IMF, 2017. 54 p.
2. Podpiera J., Raei F. A Fresh Look at Potential Output in Central, Eastern, and Southeastern European Countries. Washington: IMF, 2017. 37 p.

3. Лисенок О.В. Оцінка ефективності кредитної діяльності вітчизняних банків. Вісник ЖДТУ. 2013. № 3. С. 122–125.
4. Волкова Н.І. Деякі аспекти підвищення ефективності кредитної діяльності банку. Економіка і регіон. 2016. № 2. С. 101–107.
5. Волкова В.В. Методологічні аспекти ефективності кредитної діяльності банку. Економіка і організація управління. 2011. № 2. С. 14–21.
6. Круш П.В., Бугрім М.І. Напрями підвищення результативності управління кредитною політикою банку в умовах кризи. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2017. № 19. С. 149–158.
7. Маринюк Л.В. Формування та особливості кредитної політики банку. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2015. № 1. С. 153–159.
8. Болгар Т.М. Проблемні кредити у банківській діяльності в умовах фінансової кризи: монографія. Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2013. 368 с.
9. Дзюблюк Л.О. Механізм забезпечення якості кредитного портфеля й управління кредитним ризиком банку в період кризових явищ в економіці. Журнал європейської економіки. 2014. № 1. С. 108–125.
10. Azarenkova A., Lobiher N. The analysis of the banking system development in Ukraine: the regional aspect. Developmental challenges of contemporary economies. Foundation of the Crakov University of Economics. 2011. P. 569–577.
11. Грошово-кредитна та фінансова статистика. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua>.
12. GDP. Ukraine. The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org>.
13. Статистична інформація / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Державний та гарантований державою борг України. URL: <https://index.minfin.com.ua>.
15. Ткачова О. Ефективність державного управління: поняття та підходи до оцінювання. Вісник НАДУ. 2013. № 2. С. 30–37.